

Маџија Бећковић

СТИД

Жички духовни саборе!

Српска реч је дошла до речи пре хиљаду година, а Жича је једно од њених родних места.

После сабора и беседа одржаних овде током векова — мени је преостала само реч захвалности која ако већ неће бити достојна ни овог места ни овог признања ни овог дана — биће бар кратка као и име овог храма.

Како би могло бити друкчије на Преображење Господње, у Храму Вазнесења Христова, ако поред свега знамо и то да је себе сматрао лошим говорником и сав Мојсије и „да би се од сваке славе ваљало штитити као од рђе!”

Први добитник овог златопечатног признања је овај храм, а доделио му га је онај који га је подигао, први српски краљ, који се у њему и крунисао, а крунисао га је нико други до Свети Сава. А само име „седмоврата Жича” нас учи да је у њој крунисано седам српских краљева. Предање још додаје да је прва славодобитница овога златопечатног признања добила име по златној жици која је, као божје знамење, пала с неба на ово место и камење од кога је озидана. Та жица је постала жила и жилиште српске цркве, жижа нашега духовнога вида, жишка у небеском пепелу.

Замрсити се — један је од хришћанских грехова. А ми Срби смо се, и као појединци и као народ, и поред таквих темеља, жилишта, жижа и жишки — толико замрсили, да не само да што не унемо наћи крај концу, него се често чини да је и цело клупко наше националне судбине испало из наших руку и да се на наше очи котрља низ стрмен времена.

Слепи за суштину, као да смо бригу за своју судбину препустили другоме, заборављајући да преображење није могуће ако није у нашим рукама, а спасење, да и то кажем у Дому Спаса — нико и не спомиње.

Земља је сменила небо. Транспозицију, трансценденцију, трећу руку којом је створена сва српска уметност, написана поезија, озидане и осликане задужбине, цркве и манастири као наше највеће вредности — смениле су транзиције и трансакције, трансфери и трансверзале, трансплантације и трансверстити — и то веома транспарентно.

Онако како су некад опремане књиге, данас опремају новчанике, боце и привеске за кључеве. Почело се писати с три прста, наставило прекуцавати с два, сада се кликће једним. Биће добро ако се с једним и заврши, ако на крају, као и на почетку, тај један опет не буде палац.

Можда се ни у једном веку колико у двадесетом није толико глагољало о променама и преображајима, обнови и изградњи, новом добу и новом човеку. И не само глагољало, него су за тај наум поклани милиони. Разуме се да у томе ни ми нисмо изостали и у борби за такав напредак постигли највећи назадак у историји.

Можда је сваки од нас доживео већа чуда него и један Савле у прошлости. Савла је Господ само једном упитао: „Зашто ме гониш?” И Савле је постао Павле. Нама то питање поставља целог живота и сваког дана, и сваког часа, али као да више не верујемо ни себи ни својим очима и ушима. Ко је човек да би се њему јављао Бог? Да је човек остао човек колико је гуштер остао гуштер, где би му био крај.

Крајем другог миленија, Савле се умножио у милионима који нису кренули у Дамаск, него у Москву и из Москве. И они су за своју веру прогонили хришћане, а само у Русији поклали шездесет милиона. Преко ноћи су огласили преобраћење, променили име, веру и цркву. Али ниједан се не каје, злочине не спомиње, многи покушава да отме барјак и постане весник нове промене. Нуди нове лекове и чуди се кад му довикују: „Лекару, излечи се сам!” Лажним преображеницима спале су образине и они још немају храбрости да се погледају у своје право лице.

Мислити — то није најгоре од свега — узалуд је саветовао онај најгоре послушани философ, који је уз то додавао да треба ћутати о ономе о чему се не може говорити.

Хиљаду година пошто су се уписали у људе и људску историју Срби се питају како се зову, којим језиком говоре, којим писмом пишу, којим се крстом крсте, којим путем иду, у којој земљи живе. Двоуме се да ли да се врате на широке вековне темеље Стевана Немање и каноне Светога Саве, или да продуже полувековну дивљу градњу и безакоње.

Поезија нас још увек држи на окупу. У то се толико пута уверио и онај који говори ове речи. Она заиста остаје „безвремени рај чисте игре” насупротив нашој егзистенцији и историјској судбини. Она још није изгубила читаоце, нити се растала са свакодневним живим говором, и не рађа се само као мртво слово на папиру. Док читам песме, чини ми се да слушаоце држим на окупу, да дишу једном душом, а сваком речју коју изговорим изван ње понекога изгубим. И не само понекога него многога, готово половину свога народа, а у суштини ни због чега.

Па да се опет врагим поезији у својој речи на десетом Жичком духовном сабору.

Још не знамо ко коме господари, ми језику или језик нама. Изражава ли он нас, или самога себе. Јесмо ли поданици језичког законодавства, или ћораве коке које натутавају на зрна случајношћу језика. Песма је самој себи довољна и подређена законима поезије. У сваком случају, језик зна ви-

ше о нама него ми о њему. Рецимо, крилатица „ћераћемо се још” боље нас познаје него ми њу и више говори о нама него ми о њој.

Код нас се догађа и још нешто, не знам да ли се догађа још негде, што знам да се није догађало раније. Некада су читаоци напуштали песнике, сада се чини да од поезије одустају и песници, и књижевни тумачи и мислиоци, а остају јој верни читаоци. Они однекуд долазе и претрајавају о свом трошку, можда и зато што о њима нико не брине. Одустајање од поезије значи одустајање од човека.

Господ је за седам дана створио свет, али је тих седам дана продужио на векове и миленије. Ништа није створио што још не ствара, ни један дан није окончао, а шта је дан ако није вечан, и шта има у вечности што нема у једном дану.

Господ још ствара човека по своме облику, одваја светлост од таме, наређује земљи да из себе пусти траву, и дрвету да роди, говори птици да лети. Стварању и претварању нема краја, а кад оконча своје дело показе се да је све трајало седам дана.

Само људска кост се ствара једино у мајчиној утроби, а нигде друго у природи и од ње нема ничег трајнијег на земљи. На данашње Свето Преображење, у Жичи, не могу а да опет не подсетим на онај славни одговор незнаног теолога који је, на питање како је Христос преобразио волу у вино, одговорио: „Вода се заруменела када је видела свога Творца.”

Чиста вода којом се умивамо, вода којом нас купају и при доласку на овај свет и на одласку на онај, бистра вода нашега криштења, застидела се пред својим Оцем. Постиђена вода постаде крв Христова. А колико би се, пре воде, требало стидети други, а више од њих ми сами, због себе и других, а понајвише онај који ово говори, и то пред самима собом а камоли пред својим Оцем.

Овом одговору који сам већ наводио и који нисам нигде прочитао већ давно чуо од епископа Атанасија Левтића, за ову прилику ћу додати још нешто.

Наиме, у крају у којем сам провео своје рано детињство, преобразити се и преображавати се значи стидети се. Преобразан значи стидљив човек. Зачудио сам се кад је у том значењу нисам нашао у речницима српскога језика, ни у оном Вуковом ни у оним доцнијим. А она је жива и дан-данас у нашем народу, и нема несташна детета коме мајка није рекла: „Свакоме је једном у години Преображеније, а мени је од тебе сваки дан.” Помислио сам, није ли за то значење знао онај незнани теолог и у свом одговору само превео питање на српски језик. Преображеније је у нашим брдима најљући атрибут, нешто као застиће.

Стид је последњи доказ да смо људи, најлепши украс људскога лица. Није ли и један од највећих модерних писаца завршио свој роман страхом да ће га стид надживети. И све док нисмо изгубили способност да се застидимо, има наде у наше преображење. У ствари, кога год бриде образи већ се преображава. Ни вода више није невина као на почетку, и она се у свашта умешала. Има многих који је не пију, а песник каже:

Дрина водо, још једно столеће,
Србин воде с тебе пити неће!

Није ли први и најневинији стид везан и за наше прве стихове, које песници скривају као највећи грех и срамоту? Није ли и мене тај грех и тај стид довео на ово место? И нема ли нешто постидно у сваком признању које добијамо у овом страшном и срамотном времену. И ја на крају ове немужте захвалнице на части коју сте ми указали морам да кажем да се помало стидим што се више не стидим.

У Жичи, на Преображење Господње 2001. године